

O. Henry: Háromkirályok ajándéka (The Gift of the Magi, 1905)

Egy dollár nyolcvanhét cent. Ez minden vagyona. És ebből is hatvan cent csupa pennyben. Egy- meg kétpennynként rakosgatta félre, úgyhogy már rettegett tőle a fűszeres, a zöldséges meg a hentes, ha belépett a boltba – neki meg égett az arca szégyenében, mert érezte, hogy magukban fukarnak tartják a kicsinyes alkudozása miatt. Della háromszor is megszámolta. Egy dollár nyolcvanhét cent. És holnap karácsony napja.

Most már világos, nem tehet egyebet, mint hogy lehuppan a kopott díványra, és jól kibőgi magát. Della ezt valóban meg is tette. Ami azt a filozófiai megállapítást váltja ki az emberből, hogy az élet csak zokogásból, szipogásból meg mosolygásból áll, de főként szipogásból.

Míg a ház asszonya a zokogás első stádiumából fokozatosan a másodikba csendesül, nézzünk körül az otthonában. Bútorozott szoba, heti bére nyolc dollár. Koldustanyának éppen nem mondható, de a kolduskataszteren dolgozó közegek bizony könnyen rásüthetnék ezt a minősítést.

Lent a lépcsőházban van egy levélszekrény, amelybe nem fér be a levél, egy villanycsengő, amelyből a látogató egyetlen hangot sem bír kicsikarni, valamint egy névjegy a következő névvel: „*Mr. James Dillingham Young*”.

A Dillingham név kiírása még a jómódnak abból az idejéből származik, amikor viselőjének heti harminc dollár volt a fizetése. Most, hogy jövedelme húsz dollárra zsugorodott, a Dillingham név betűi is annyira elmosódtak, mintha feltett szándékuk volna, hogy egyetlen szerény és igénytelen D-vé húzódjanak össze. Amikor azonban Mr. James Dillingham Young hazajön, és belép a lakásba, Mrs. Dillingham Young, a felesége, akit Della néven már bemutattunk az olvasónak, csak Jimnek szólítja, és a nyakába borul. Ez pedig igen jó dolog.

Della kibőgte magát, aztán a púderpamaccsal eltüntette arcáról a sírás nyomait. Az ablakhoz állt, és szomorúan kitekintett; a kilátás egy szürke macskára nyílt: a macska a szürke udvar szürke fala alatt sétált. Holnap lesz karácsony napja, s neki összesen 1,87 dollárja van Jim ajándékára. Hónapok óta félrerak minden pennyt, s ez az eredmény. Heti húsz dollárból nem futja sokra. A kiadások nagyobbak, mint számította. Ez örökösén így van. 1,87 dollárja van mindössze, ennyiből vehet Jimnek ajándékot. Az ő Jimjének. Pedig hány boldog órát töltött azzal, hogy kitervelte, mi szépet vegyen neki. Valami finom, különleges, igazán értékes holmit – ami egy icipicit méltó a megtiszteltetésre, hogy Jim tulajdona legyen.

A szoba két ablaka között volt egy állótükör. Az olvasó talán látott már állótükröt nyolcdolláros bútorozott szobákban. Ha egy nagyon sovány s igen fürge mozgású személy nézi benne hosszanti irányú csíkos, gyors egymásutánban megjelenő tükörképét, többé-kevésbé pontos fogalmat alkothat magának a külsejéről. Minthogy Della karcsú volt, megtanulta, hogyan kell megnéznie magát a tükörben.

Egyszer csak elperdült az ablaktól, s a tükör elé állt. A szeme ugyan ragyogott, de az arca húsz másodperc leforgása alatt egészen elszíntelenedett. Gyors mozdulatokkal kibontotta a haját a tükör előtt, s teljes hosszában leengedte.

James Dillingham Youngéknak összesen két kincsük volt: roppant büszkék voltak rájuk mind a ketten. Az egyik: Jim aranyórája, amely még az apjától maradt rá. Ő is az apjától örökölte. A másik Della haja. Ha Sába királynőjének történetesen a szellőztetőaknával szemben volna a lakosztálya, holtbiztos, hogy Della hajmosás után az ablakon lógná ki a haját, csakis azért, hogy lepipálja Őfelsége ékszereit. S ha Salamon király lenne náluk a házmester, s kincsei az alagsorban lennének felhalmozva. Jim mindig megnézné az óráját, valahányszor elmenne mellette, csakis azért, hogy az öreg a szakállát tépje irigységében.

Mint mondtam, Della leeresztette gyönyörű haját: térden alul ért csillogó, hullámzó, rőt barna hajzuhatag, s mint valami palást, beburkolta egész alakját. Aztán gyorsan, idegesen megint feltűzte fürtjeit. A keze közben tévőzva megállt egy percre, s egyikét könnycsepp gördült le a szeméből a kopott piros szőnyegre.

Magára kapta elnyűtt barna kabátját, feltette a régi barna kalapját. Perdült egyet, s a szeme még mindig csillogott, amikor kiröppent az ajtón, s lefutott a lépcsőn, ki az utcára.

Meg sem állt, míg egy cégtábla elé nem ért, amelyen ez volt látható: „*Madame Sofronie. Vendéghaj nagy választékban.*” Della felrohant az emeletre, majd pihegve megállt, hogy összeszedje az erejét.

A Madame magas, sápadt, rideg asszony volt, külseje rácáfolt szép nevére.

– Megveszi a hajamat? – kérdezte Della.

– Attól függ – mondta az asszony. – Vegye le a kalapját, hadd látom, milyen.

Della vállán leomlott a barna hajzuhatag.

– Húsz dollár – mondta az asszony, szakértő mozdulattal megemelve a nehéz fürtöket.

– Adja ide a pénzt, de gyorsan – mondta Della.

Rózsaszín lepkeszárnyon repült el a következő két óra. Della végigjárta az áruházakat. Ajándékot keresett Jimnek.

Nagy sokára talált is valamit; mintha egyenesen Jim számára készült volna, csakis neki, és senki másnak. Átkutatta az áruházak egész készletét, de egyikben sem talált hozzá hasonlót. Platina óralánc volt, mintázata nemesen egyszerű, értékét csupán az anyaga hirdette, s nem holmi cikornyás, talmi minta – bár ilyen egyszerű volna minden, ami jó! A lánc valóban méltó volt az Órához. Mihelyt Della meglátta, rögtön tudta, hogy ezt pedig Jim fogja viselni. Olyan ez a lánc, mint a férje. Szerénységgel párosult nemesség, ez az, ami Jimre és a láncrea egyaránt jellemző.

Huszonegy dollárt kértek érte, s Dellának nyolcvanhét cent maradt a zsebében, mikor hazasietett. Ennek az óraláncnak a birtokában Jim most már bízvást megnézheti bármely társaságban, mennyi az idő. A pompás órára ugyanis ez ideig

olykor csak lopva pillanthatott, mert lánc helyett csupán egy ócska bőrszíjra volt felerősítve.

Hazatérve Della mámoros örömén némileg fölülkerekedett az óvatos, józan megfontolás. Elővette a sütővasat, meggyújtotta a gázt, s hozzálátott, hogy helyrehozza a nagylelkűséggel párosult szerelem romlását. Márpedig, kedves barátaim, az efféle romlást helyrehozni minden esetben roppantul nehéz feladat, mondhatni óriási feladat.

Negyven perc múlva Della fejére apró, tömött fűrtöcskék simultak: egészen olyan lett, mint egy huncut iskolás fiú. Della hosszan, gondosan, kritikus szemmel szemlélte tükörképét.

– Ha Jim menten meg nem öl, ahogy meglát – gondolta magában –, akkor biztosan azt mondja majd, hogy olyan vagyok, mint egy Coney Island-i kóristalány. De mihez kezdtem volna egy dollár nyolcvanhét centtel?

Hét órára kész volt a kávé, a hirtelen sült borjúszeletekhez pedig a kályha szélén állt a forró serpenyő.

Jim pontosan járt haza. Della a markában szorított óralánccal az asztal sarkán ült, az ajtó mellett, amelyen a férje majd belép. Aztán egyszerre csak meghallotta Jim lépteit a lépcsőházban, lent az első emeleten, s erre hirtelen elsápadt. Della gyakran fohászzkodott magában egészen egyszerű, mindennapi dolgokért, s most azt rebegte: Édes Istenem, add, hogy Jim így is szépnek találjon!

Kinyílt az ajtó, Jim belépett, s az ajtót betette maga mögött. Sovány, magas, az arca komoly. Szegény fiú, mindössze huszonkét éves, és már családfenntartó. Új felöltőre lett volna szüksége, és nem volt kesztyűje.

Jim megállt az ajtónál, mozdulatlanul, mint a vizsla, mikor fűrjet szimatol. Dellára szegezte tekintetét, de az asszonyka nem tudott kiolvasni a szeméből semmit, és megrettent. Jim pillantásában nem volt sem harag, sem meglepődés, sem rosszallás, sem iszonyat, sem valamilyen más érzés, amelyre Della felkészült. Jim csak bámult rá mereven, furcsa, kifejezéstelen arccal.

Della leugrott az asztalról, és elébe állt.

– Jim drágám – kiáltotta –, ne nézz így rám! Levágtam a hajamat, és eladtam. Itt a karácsony, és nem akartam, hogy úgy múljon el, hogy meg ne ajándékozzalak. A hajam majd kinő megint, mondd, ugye, nem haragszol? Muszáj volt megtennem. Az én hajam nagyon gyorsan nő. Szólalj hát meg, Jim, mondd, hogy: Boldog karácsonyi ünnepeket!, és örüljünk egymásnak. Ha tudnád, milyen szép, milyen gyönyörű ajándékot vettem neked!

– Levágtad a hajad? – kérdezte Jim nehezen forgó nyelvvel, mintha a legkeményebb szellemi megerőltetéssel sem bírta volna ezt a nyilván való lényt megérteni.

– Levágtam és eladtam – mondta Della. – Hát így már nem tetszem neked? Pedig az vagyok, aki voltam, a hajam nélkül is, nem igaz?

Jim furcsán körüljárta tekintetét a szobában.

– Azt mondd, nincs meg a hajad? – szólt szinte bárgyú arccal.

– Hát aztán – válaszolt Della. – Mondom, hogy eladtam. Volt, nincs, vége. Karácsonyeste van, kisfiam. S most légy kedves hozzám, hiszen miattad vágtam le. A hajamat szálanként megszámolhatták – folytatta az asszonyka, hirtelen elkomolyodva, édes-melegen –, de ki méri fel, hogy én téged mennyire szeretlek?!... Süthetem már a húst, Jim?

Jim hamar magához tért különös révületéből. Karjába kapta asszonykáját. S mi most tíz másodpercre fordítsuk el tapintatosan a tekintetünket, vegyük figyelmesen szemügyre valamely jelentéktelen tárgyat a szobában. Heti nyolc dollár vagy évi egymillió – hát nem mindegy? A matematikusok vagy más okos emberek bizonyára helytelenül válaszolnák meg ezt a kérdést. A három napkeleti bölcs értékes ajándékokat hozott, de ilyen kincs nem volt a kincseik között. A továbbiakban majd fény derül e homályos célzásra.

Jim kihúzott a zsebéből egy csomagot, s az asztalra dobta.

– Nehogy félreérts, Dell – mondta. – Felőlem levághatod, leborotválhatod vagy megmoshatod a hajad, attól még én éppúgy foglak szeretni. De bontsd csak ki ezt a csomagot, és tüstént meglátod, miért voltam úgy oda az első pillanatban.

A fúrge fehér ujjak sietve letépték a spárgát meg a papírt. Aztán elragadtatott örömsikoly hangzott fel, majd sajnos nőies hirtelenséggel keserves zokogás és jajveszékélés, úgyhogy a ház urának minden rendelkezésre álló eszközt latba kellett vetnie, hogy megvigasztalja az asszonyát.

A csomag ugyanis a Fésűket tartalmazta, azt a fésűkészletet, amely már régóta Della csodálatának tárgya volt, egy broadwayi üzlet kirakatában. Gyönyörű fésűk voltak, tiszta teknőcből, a szélük ékkővel kirakva, pontosan az az árnyalat, amely az ő hajdani szép hajához illett volna. A fésűk sokba kerültek, Della szíve mégis majd elepedt értük, pedig semmi reménye sem volt rá, hogy ez a készlet valaha is az övé legyen. S íme, most mégis az övé lett, s az áhított ékességnél is gyönyörűbb hajfonat... nincs többé!

Della kebléhez szorította a fésűket, s végre mégis ráemelte tekintetét a férjére. Könnyben úszó szemmel, mosolyogva mondta:

– Az én hajam ám nagyon gyorsan nő!

Aztán mintegy leperzselt szőrű kismacska, hirtelen felszökkent, s felkiáltott:

– Jaj!

Jim még nem látta az ő ajándékát. Della mohó várakozással nyújtotta felé a nyitott tenyerén. A tompa fényű nemesfém szikrázva csillant meg az asszonyka szenvedélyes szerelmének fényében.

– Ugye, csodálatos ez a lánc, Jim? Bejártam érte az egész várost. No, most aztán napjában százszor is megnézheted, mennyi az idő. Add csak ide az órát, hadd lássam, milyen rajta.

De Jim ahelyett, hogy engedelmeskedett volna, ledőlt a díványra, kezét a tarkója alá tette, és csak mosolygott.

– Della – mondta –, rakjuk el a karácsonyi ajándékokat, őrizzük csak egyelőre a szekrényben. Túlágosan szépek, semhogy pillanatnyilag használhassuk őket. Eladtam az órát, abból vettem neked a fésűket. Süsd ki azt a húst, kérlek.

A háromkirályok, akik ajándékokat hoztak a jászolban fekvő kisdédnek, mint tudjuk, bölcsek voltak, nagyon bölcsek. Ők találták ki a karácsonyi ajándékozás szép szokását. S minthogy bölcsek voltak, bölcsesség volt bizonyára az ajándékaikban is; nyilván minden ajándékuk különleges ajándék volt, ki lehetett cserélni, ha történetesen más is ugyanazt hozta volna. Én itt bárdolatlan szavakkal egy jelentéktelen történetet mondtam el két bolondos gyerekről, akik hónaposszobában laktak, s balga módon feláldozták egymásért legdrágább kincsüket. Befejezésül hadd mondjam meg mégis napjaink bölcseinek, hogy minden ajándékozó közül ők ketten voltak a legbölcsebbek. Az ilyenek a legbölcsebbek mindazok közül, akik ajándékokat adnak, és akiket megajándékoznak. Mindenütt ők a legbölcsebbek. Bizony mondom, ők a napkeleti királyok.